

DİSK / GENEL-İŞ

COVID-19 Döneminde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu

Ocak 2021

Araştırma Dairesi

DİSK/GENEL-İŞ

Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası

COVID-19 SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK RAPORU Ocak-2020

Yaklaşık 100 milyon insanı aşırı yoksulluğa itmiş olabileceği tahmin edilen Covid-19 salgınının yaratmış olduğu sosyal ve ekonomik tahribat; insanların yaşam ve çalışma koşullarını olumsuz etkileyerek, gelir eşitsizliğine ve yoksulluğun derinleşmesine neden oldu. Pandemiden sonra küresel yoksulluğun önlenmesi için gerekli önlemler alınmazsa birçok ülkede yoksulluk ile ilgili ilerlemenin 3 ila 10 yıl geriye gideceği tahmin edilmektedir.¹

Bu çalışma, Dünya'da ve Türkiye'de artan gelir eşitsizliği ve yoksulluğu gözler önüne sermek amacıyla hazırlanmıştır. Raporda; gelir dağılımı, kişi başına düşen GSYH, yoksulluk, çalışan yoksulluğu, yoksulluk riski altında olanlar ve borçluluk düzeyi güncel veriler ışığında değerlendirilmiştir. ²

Araştırmada öne çıkan bazı başlıklar şöyledir:

- **Avrupa Ülkeleri İçinde Gelir Eşitsizliğinin En Fazla Olduğu Ülke Türkiye.**
- **En Zengin ile En Yoksul Arasındaki Eşitsizlik 8,3 Kata Yükseldi.**
- **Halk 1 Yılda Yaklaşık 1.500 Dolar Fakirleşti.**
- **Türkiye'de Yoksul Sayısı Son 2 Yılda Yüzde 8,4 Arttı!**
- **Dünya'da Çalışan Yoksulluğu % 9, Türkiye'de İse %14,4 Buldu!**
- **Salgın Döneminde Çalışan Yoksul Sayısı 7,7 Milyonu Geçti.**
- **Her 10 Kişiden 7'si Borçlu, Halk Temel İhtiyaçlarını Karşılayamaz Hale Geldi.**
- **Türkiye'de Yoksulluk Riski Diğer Ülkelere Göre Yüksek: Kadınların Yoksulluk Riski, Erkeklerden Fazla! Her 2 Çocuktan Biri Yoksulluk Riski Altında!**

¹ 2020, Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi - <http://hdr.undp.org/en/2020-MPI>

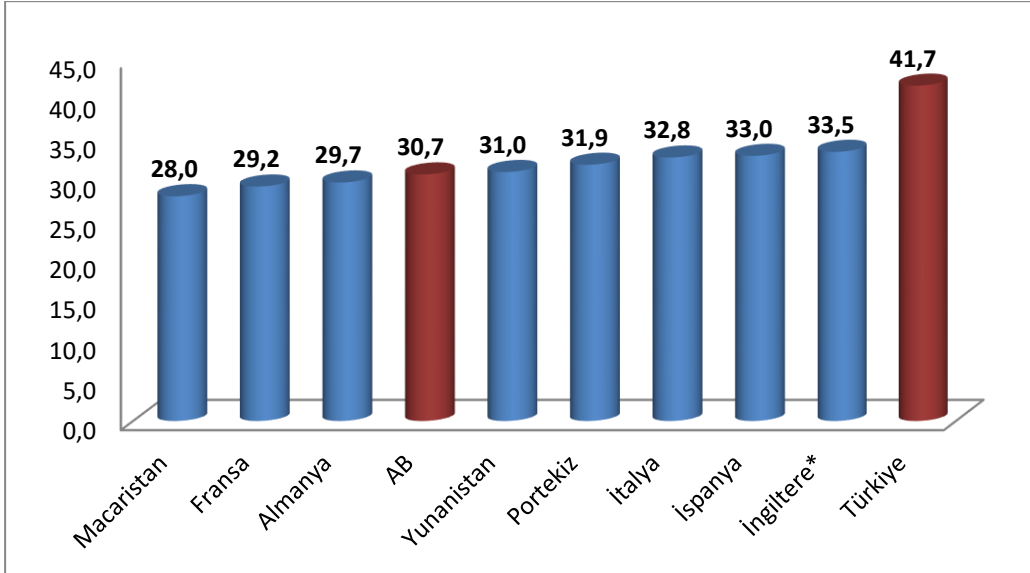
² Yöntem; Araştırmada TÜİK, EUROSTAT ve ILO verileri kullanılmıştır. Ülke karşılaştırmaları için ise salgından en fazla etkilenen ülkeler ve Türkiye ele alınmıştır. Yoksulluk sınırı, Türkiye için diğer ülkelerle karşılaştırılabilir olması açısından çalışma boyunca yüzde 60 alınmıştır.

➤ **AVRUPA ÜLKELERİ İÇİNDE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN EN FAZLA OLDUĞU ÜLKE TÜRKİYE.**

Gelir dağılımı eşitsizliği, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir sorundur. 107 gelişmekte olan ülkede 1,3 milyar insan yani nüfusun yüzde 22’si çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır.³ Dünya’da gelir dağılımı, ülkeden ülkeye farklılık göstermesine karşın, var olan kapitalist sistem içerisinde hiçbir zaman adil olmamıştır. Ülkelerin ekonomi politikaları ile doğrudan ilişkili olan gelir dağılımında eşitlik, kapitalist sistemin içerisinde ancak sosyal devlet anlayışına sahip ülkelerde bir nebze olsa korunmaktadır.

Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği Gini katsayısı ile ölçülür. Gini katsayısı oranı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça gelir dağılımındaki bozulmayı ifade etmektedir. Avrupa Birliği’ne üye ülke ortalamalarında Gini katsayısı oranı 0,307 iken Türkiye’de bu oranın Eurostat verilerine göre 0,417 olduğu görülmektedir.⁴ Gelir dağılımının en adaletli olduğu Avrupa ülkeleri ise Macaristan, Fransa ve Almanya’dır. 2019 yılında Macaristan’da Gini Katsayısı oranı 0,280, Fransa’da 0,292, Almanya’da ise 0,297’dir.

Grafik.1. Ülkelerin Gini Katsayısı Oranları (/ 100)

Kaynak: Eurostat.(2019). * için 2018. 0 ile 100 arasında. 0= Mutlak eşitlik, 100 mutlak eşitsizliktir. (100 oranında)

³ UNDP-Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, 2020 - <http://hdr.undp.org/en/2020-MPI>

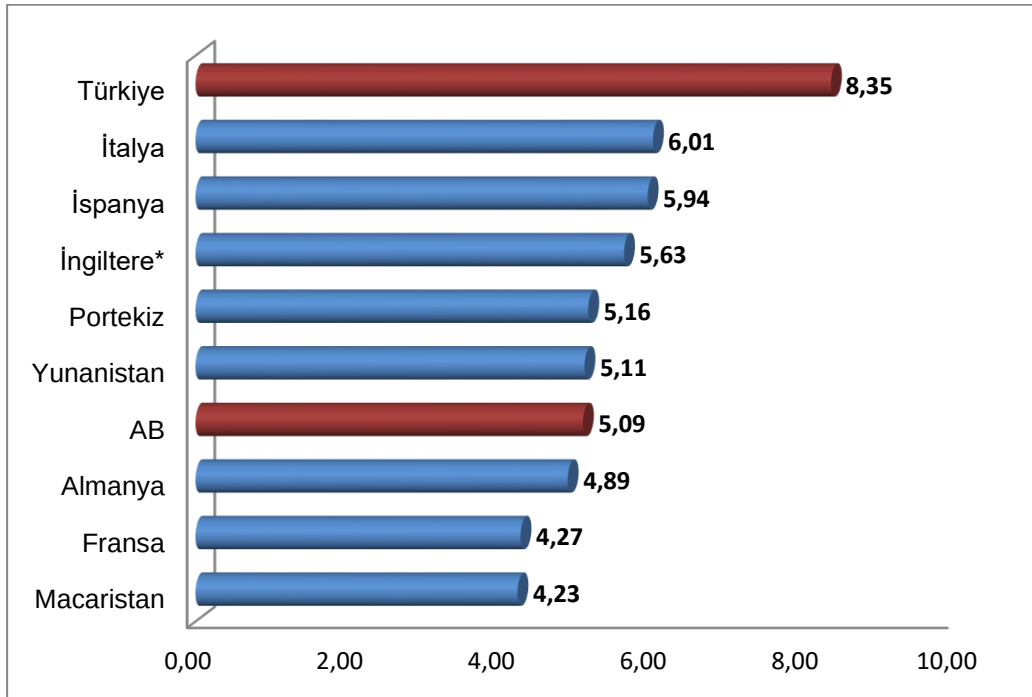
⁴ TÜİK verilerine göre Gini katsayısı 2019 yılında 0,395 olarak açıklanmıştır.

➤ **EN ZENGİN İLE EN YOKSUL ARASINDAKİ EŞİTSİZLİK 8,3 KATA YÜKSELDİ!**

Gelir eşitsizliği arttıkça en zengin ve en yoksul kesim arasındaki kazanç farkı da genişlemiştir. Yoksul daha da yoksullaşırken zengin daha zenginleşmiştir. Türkiye, Avrupa ülkeleri içinde en yoksul yüzde 20'lik kesim ile en zengin yüzde 20'lik kesim arasındaki gelir farkının en fazla olduğu ülkedir. Eurostat verilerine göre 2019 yılında Türkiye'de en zengin kesim en yoksul kesimden 8,3 kat daha fazla kazanmıştır⁵.

Avrupa Birliğine üye ülke ortalamasında ise en yoksul ve en zengin arasındaki kazanç farkı 5 kattır. Gelir dağılımının daha adil gerçekleştiği; Fransa, Macaristan gibi ülkelerde ise 4 kattır. Ekonomik krizlerle sıkça gündeme gelen Yunanistan ve İtalya'da ise zengin-yoksul kazanç farkı Türkiye'den azdır. Bunun en önemli etkisi bu ülkelerde gelir dağılımının Türkiye'ye göre daha adil olmasıdır. Yunanistan'da en zengin kesim en yoksul kesimden 5,11 kat daha fazla kazanırken, İtalya'da bu oran 6 kattır.

Grafik.2. Ünelere Göre En Zengin Yüzde 20 ve En Yoksul Yüzde 20 arasındaki Kazanç Farkı.

Kaynak: Eurostat.(2019). * için 2018.

⁵ TÜİK verilerine göre bu oran 7,4 olarak açıklanmıştır.

➤ **HALK 1 YILDA NEREDEYSE 1.500 DOLAR FAKİRLEŞTİ!**

Türkiye’de kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) son bir yılda bin 434 Dolar azaldı. Kişi başına düşen milli gelirin 2019 yılında 9 bin 150 Dolar olan ülkemizde bu tutar 2020 yılında 7 bin 715 Dolara düştü. AB ortalaması 43,615 Dolar iken, gelişen ekonomiler ve gelişmekte olan Avrupa ülkeleri ortalaması ise 26,025 Dolardır. Türkiye 7,715 Dolar olan kişi başına yıllık milli gelir tutarı ile AB ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır.

Tablo 1. Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Dolar)

Ülkeler	2019	2020	2019-2020 Farkı
Fransa	41.896	39,257	2.639
Almanya	46,472	45,466	1.006
Macaristan	16,469	15,372	1.096
İtalya	33,159	30,657	2.501
Portekiz	23,132	21,608	1.524
İspanya	29,993	26,831	3.161
İngiltere	65,253	63,051	2.202
Türkiye	9,150	7,715	1.435
Yunanistan	19,569	18,168	1.401
AB Ortalaması	46,639	43,615	3.023
Gelişen ekonomiler ve gelişmekte olan Avrupa ülkeleri ortalaması*	26,942	26,025	917

Kaynak: IMF verilerinden yararlanılarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

* Bu grupta Türkiye ile birlikte 16 ülke daha yer almaktadır.⁶

⁶ Arnavutluk, Belarus, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Kosova, Moldova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna

➤ TÜRKİYE’DE YOKSUL SAYISI SON 2 YILDA YÜZDE 8,4 ARTTI!

TBMM Genel Kurulunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2021 bütçesi görüşmelerinde Bakan Zehra Zümrüt Selçuk tarafından yapılan “Yoksulluk, özellikle aşırı yoksulluk, uluslararası dokümanlarda da ifade edildiği gibi artık Türkiye için sorun olmaktan kalktı” açıklamasının aksine Türkiye’de yoksulluk gün geçtikçe artıyor.

Tablo.2. Yoksul sayısı ve yoksulluk oranları⁷

	Yoksulluk sınırı	Yoksul sayısı	Yoksulluk Oranı	Artış Oranı 2017/2019
2017	% 60	15 milyon 864 bin kişi	20,1	%8,4
2018	% 60	16 milyon 888 bin kişi	21,2	
2019	% 60	17 milyon 207 bin kişi	21,3	

Kaynak: TÜİK (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’ndan elde edilen bilgilerle Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de yoksul sayısı son 2 yılda yüzde 8,4 arttı. 2017 yılında 15 milyon 864 bin kişi olan yoksul sayısı, 2019 yılında 17 milyon 207 bin kişiye çıktı. Yoksulluk oranıysa yüzde 21,3’ü buldu.

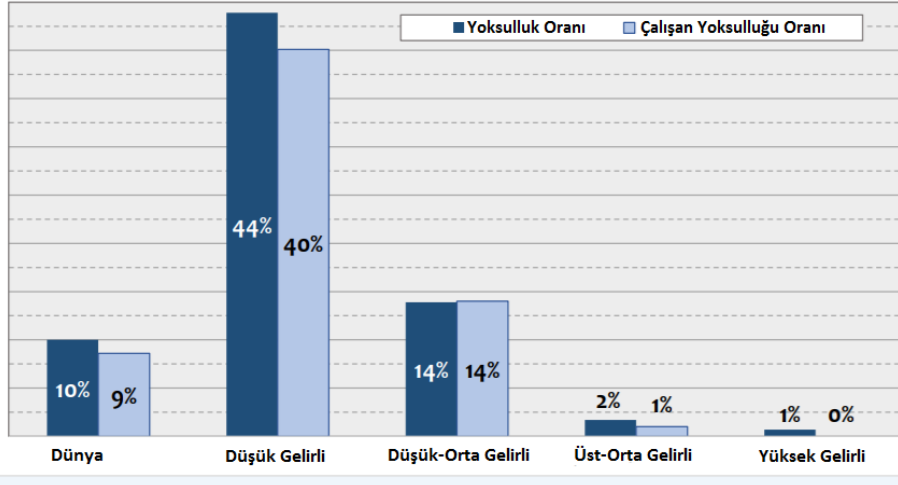
➤ DÜNYA’DA ÇALIŞAN YOKSULLUĞU % 9, TÜRKİYE’DE İSE %14,4!

İşçilerin çalıştığı halde insanca yaşayabileceği bir gelir elde edemediği için temel gereksinimlerini karşılayamama durumuna “çalışan yoksulluğu” denilmektedir. ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm 2020 Raporuna göre; günümüzde 630 milyonu aşkın çalışan, diğer bir deyişle, dünyada çalışan nüfusun beşte biri çalıştığı halde yoksuldur. Dünya ortalamasına göre yoksulluk oranı yüzde 10 iken, çalışan yoksulluğu yüzde 9’dur.

Düşük gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğu yüzde 40, düşük-orta gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğu yüzde 14, üst orta gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğu yüzde 1’e kadar düşmektedir.

⁷ Diğer ülkelerle yaş grubunda karşılaştırılabilir olması açısından yoksulluk sınırı %60 alınmıştır.

Grafik.3.Ülkelerin gelir gruplarına göre yoksulluk ve çalışan yoksulluğu oranları

Kaynak: ILOStat, 2019. The working poor. Veriler 2015 yılına aittir.

➤ **TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN YOKSULLUĞU SON İKİ YILDA %15 ARTTI.**

Türkiye'de 2017 yılında 3 milyon 493 bin çalışan yoksul var iken bu sayı 2019 yılına yarım milyon artarak 3 milyon 999 bin kişiye çıktı. 2019 yılında çalışan yoksulların oranı yüzde 14,4'ü buldu.

Tablo.3.Toplam istihdam içerisinde yoksul sayısı ve yoksulluk oranları

Dönem	Yoksulluk Oranı	Yoksul Sayısı	Yoksulluk Oranı	Artış Oranı 2017/2019
2017	%50	2 milyon 163 bin kişi	7,9	%15 (%50'ye göre)
	%60	3 milyon 493 bin kişi	12,8	
2018	%50	2 milyon 409 bin kişi	8,6	%14,4 (%60'a göre)
	%60	3 milyon 889 bin kişi	13,9	
2019	%50	2 milyon 492 bin kişi	9	
	%60	3 milyon 999 bin kişi	14,4	

Kaynak: TÜİK Bilgi Merkezi'nden elde edilen bilgilere dayanarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

➤ **SALGIN DÖNEMİNDE ÇALIŞAN YOKSUL SAYISI 7,7 MİLYONU GEÇTİ**

Çalışan yoksul sayısına, salgın ile birlikte kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ödeneğine mahkûm edilen yaklaşık 3 milyon 737 bin 831 kişiyi de eklediğimizde bu sayının 7,7 milyondan fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo.4. İşsizlik sigortası fonu ödeneklerinden faydalanan işçi sayısı

İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Faydalanan Kişi Sayısı*	207 bin 263 kişi
Kısa Çalışma Ödeneğinden Faydalanan Kişi Sayısı*	1 milyon 238 bin 814 kişi
Ücretsiz İzin Ödenmesi**	2 milyon 291 bin 754 kişi
Toplam	3 milyon 737 bin 831 kişi

Kaynak: İŞKUR,2020

*(2020 Aralık ayında, önceki dönemden ödemesi devam edenlerle birlikte)**(Nakdi Ücret Desteği Nisan-Aralık 2020 döneminde)

Salgın döneminde 3,7 milyondan fazla işçi, işsizlik ödeneği, ücretsiz izin ödeneği ve kısa çalışma ödeneği aldığı için ciddi gelir kaybı ile karşı karşıya kaldı. Ücretsiz izne tabi tutulan işçilere ayda 1.068 TL (asgari ücretin yüzde 50’si), kısa çalışma ödeneğinden yararlanan işçilere aylık ortalama 1.547 TL (asgari ücretin yüzde 66’sı), işsizlik sigortası ödeneğinden yararlanan işçilere ise ayda ortalama 1.212 TL (asgari ücretin yüzde 52’si) ödeme yapıldı. ⁸ Bu ödemeler, Birleşik Metal-İş Sınıf Araştırmaları Merkezi tarafından Aralık 2020 dönemi için hesaplanan 2.478 TL’lik açlık sınırı tutarından ve 8.570 TL’lik yoksulluk sınırı tutarından kat ve kat düşüktür.⁹

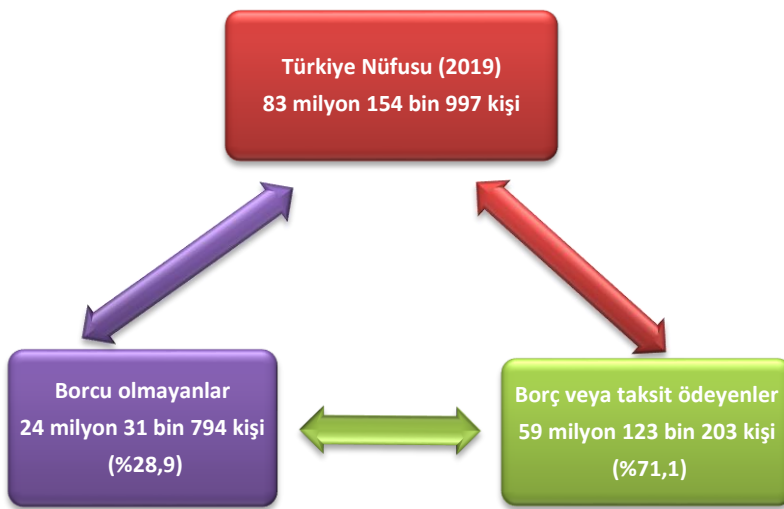
⁸ DiSK-AR. (2020). Salgın Günlerinde Asgari Ücret Raporu

⁹ Birleşik Metal-İş Sınıf Araştırmaları Merkezi’nin Aralık 2020 dönemine ait hazırladığı açlık ve yoksulluk sınırı çalışması.

- **SOSYAL KORUMANIN YETERSİZLİĞİ SALGIN DÖNEMİNDE BORÇLANMAYI ARTTIRDI! HER 10 KİŞİDEN 7'Sİ BORÇLU, HALK TEMEL İHTİYAÇLARINI KARŞILAYAMIYOR!**

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk, Türkiye’de yaşayanların yüzde 71’ini borçlu hale getirdi. TÜİK verilerine göre 83 milyon 154 bin 997 kişilik ülke nüfusunun yalnızca yüzde 28,9’unun borcu bulunmazken, yüzde 71,1’i yani 59 milyon 123 bin 203 kişi borçlu yaşamaktadır. Bu borçlanma konut ve konut masrafları dışında kalan borçlanmadır.

Grafik.4. Türkiye’de Bireylerin Borçlanma Durumu

Kaynak: TÜİK (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

- **2019 YILINDA NÜFUSUN YÜZDE 33,6'SI BESLENME, YÜZDE 29,7'Sİ BEKLENMEDİK HARCAMALARINI VE YÜZDE 19,2'Sİ ISINMA İHTİYAÇLARINI KARŞILAYAMADI!**

Yoksulluğun artması, toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da kısıtladı. Nüfusun büyük bölümü en temel ihtiyaçlardan olan sağlıklı beslenme, ısınma gibi ihtiyaçlarını karşılayamadı. 2019 yılında nüfusun yüzde 33,6'sı iki günde bir et, tavuk veya balık içeren yemek ihtiyacını karşılayamadı. Yine nüfusun yüzde 29,7'si beklenmedik harcamalarını karşılayamazken yüzde 19,2'si de 2019 yılında ev içinde ısınma ihtiyaçlarını karşılayamadı.

Grafik.5. Nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılayamama oranı. (2019)

Kaynak: TÜİK (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

➤ TÜRKİYE'DE YOKSULLUK RİSKİ DİĞER ÜLKELERE GÖRE YÜKSEK

Türkiye’de yoksulluk riski altında yaşayanların oranı her geçen gün artıyor. Türkiye, Avrupa ülkeleri içerisinde yoksulluk riskinin en fazla olduğu ülkedir. Türkiye’de yoksulluk riski içinde olanların oranı, AB ortalamasının iki katıdır. AB üye ülke ortalamasında toplam yoksulluk riski yüzde 21,4 iken Türkiye’de yüzde 39,8’dir. Yoksulluk riskinin yüksekliği aynı zamanda gerekli önlemler alınmadığı zaman yoksulluk oranının daha da artacağını bir göstergesidir.

Tablo.5. Ülkelere ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Riski Oranları

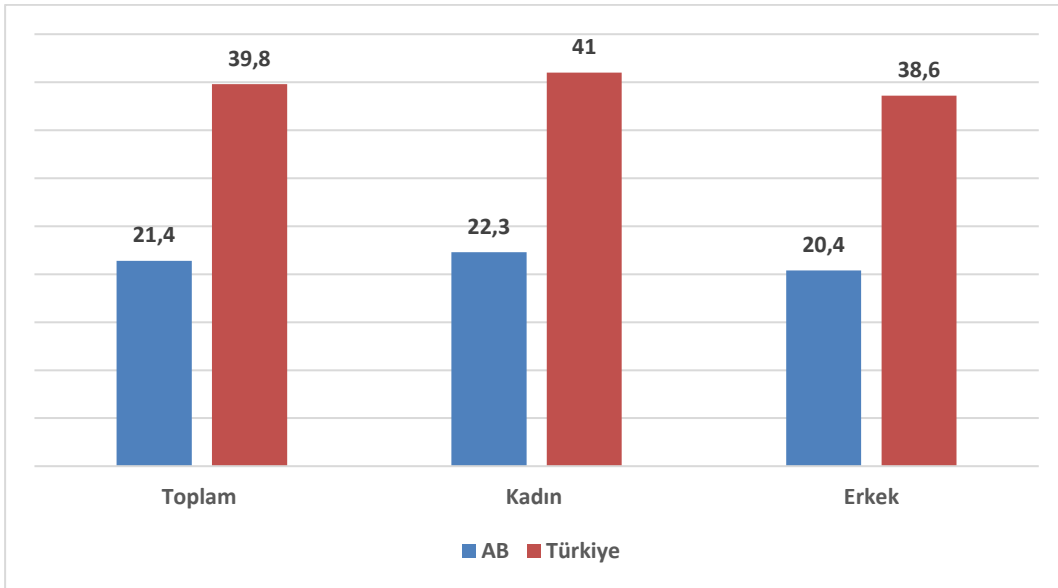
	Toplam yoksulluk riski	Kadın	Erkek
Almanya	17,4	18,5	16,3
Fransa	17,9	18,5	17,3
Macaristan	18,9	19,6	18,0
Portekiz	21,6	22,2	20,8
İngiltere*	23,1	24,3	21,7
İspanya	25,3	26,0	24,6
İtalya	25,6	26,6	24,5
Yunanistan	30,0	30,8	29,2
Türkiye	39,8	41,0	38,6
AB	21,4	22,3	20,4

Kaynak: Eurostat.(2019). * için 2018.

➤ **KADINLARIN YOKSULLUK RİSKİ, ERKEKLERDEN FAZLA!**

Yoksulluk riski cinsiyete göre incelediğinde tüm ülkeler için kadınların yoksulluk riskinin erkeklerden fazla olduğunu görülmektedir. Bu durumun hiç kuşkusuz kadınların istihdamı ile doğrudan ilgisi vardır. Kadın istihdamının erkeklere göre düşük olması aynı zamanda kadınların yoksulluk riskini de arttırmaktadır. AB ortalamasına göre kadınların yoksulluk riski yüzde 22,3 iken erkeklerde bu oran yüzde 20,4'tür. Türkiye'de ise kadınların yoksulluk riski yüzde 41, erkeklerin ise yüzde 38,6'dır.

Grafik 6: AB ve Türkiye'de toplam ve cinsiyete göre yoksulluk riski oranları

Kaynak: Eurostat.(2019)

➤ **TÜRKİYE'DE 18 YAŞIN ALTINDA HER 2 ÇOCUKTAN BİRİ YOKSULLUK RİSKİ ALTINDA.**

Yoksulluk tüm ülkeler için başta gençleri ve çocukları etkilemektedir. Daha güvencesiz ve bu nedenle daha geniş sosyal korumaya ihtiyacı olan çocuk ve gençler ise tüm ülkelerde en fazla yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan kesimlerdir. Seçili Avrupa ülkelerinde ve AB ortalamasında gençlerin yoksulluk riski diğer yaş gruplarına göre öne çıkarken Türkiye'de çocukların yoksulluk riski diğer yaş gruplarına göre daha fazladır. Türkiye'de yoksullukla mücadelede uzun süreli ve gerçekçi politikalar uygulamazsa ileri dönemlerde yoksulluk daha da fazla artacaktır. AB üye ülkelerde çocukların yoksulluk riski oranı 23,4 iken Türkiye'de bu oran iki kat fazla, yüzde 48'dir. Yani Türkiye'de 18 yaşın altında her 2 çocuktan biri yoksulluk riski ile karşı karşıyadır.

Tablo.6.Ülkelere ve yaş gruplarına göre yoksulluk riski oranları.

	18 yaş altı	18-24 yaş arası	18-64 yaş arası	65 yaş üstü
AB	23,4	28,1	21,5	18,9
Almanya	15,0	22,5	17,7	18,7
Yunanistan	30,5	40,5	33,1	21,1
İspanya	30,3	32,9	26,7	15,7
Fransa	22,5	26,7	18,5	11,2
İtalya	27,8	31,1	27,1	19,8
Macaristan	22,4	22,4	19,1	14,4
Portekiz	22,3	26,3	21,9	20,0
İngiltere*	28,9	30,2	21,6	21,2
Türkiye	48,0	43,3	37,7	28,5

Kaynak: Eurostat.(2019). * için 2018.

Bununla birlikte gençlerin yoksulluk riski de diğer ülkelere göre oldukça fazladır. Bunun en önemli nedeni ise genç işsizliğinin oldukça yüksek olmasıdır.¹⁰ Türkiye’de yoksulluk riski altında olan gençlerin oranı AB üye ülke ortalamasının iki katıdır. AB üye ülke ortalamasında 18-24 yaş arası gençlerin yoksulluk riski oranı yüzde 28,1 iken Türkiye’de bu oran yüzde 43’tür. Yoksulluk riski altındaki gençlerin oranının bu kadar yüksek olması aynı zamanda gençlerin gelecek güvencelerinin olmamasına da neden olmaktadır. Bununla birlikte çocuk ve gençlerde yoksulluğu çözmenin önemi 18-64 yaş ve 65 yaş üstü yoksulluğunu da ortaya çıkarmaktadır. Çocuk ve genç yoksulluk riski düşük olan ülkelerin 18-64 ve 65 yaş üstü yoksulluk riski oranlarının da daha düşük olduğu görülmektedir.

¹⁰ 2019 yılı için 15-24 yaş arası işsizlik oranı yüzde 25,4, 15-19 yaş arası işsizlik oranı yüzde 21,1, 20-24 yaş arası işsizlik oranı ise yüzde 27,6 olarak açıklanmıştır(TÜİK,2019).

DEĞERLENDİRME

Türkiye’de gelir dağılımındaki eşitsizlikler, emekçilerin insanca yaşam ve çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. İnsanlar yoksulluk sınırı altında, asgari yaşam düzeyinde, borçlanarak yaşamaktadır. Salgınla birlikte ise yoksulluk ve borçlanma daha da artmış, eşitsizlik derinleşmiştir. Bu eşitsizliklerin giderilmesi için öncelikli talebimiz; toplumu oluşturan tüm fertlere hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit, adaletli ve onurlu bir yaşam hakkı sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle, gelir dağılımında adalet sağlanmalıdır. Bu temel talep ile beraber;

1. Gelir dağılımı eşitsizliğinin ana kaynağı olan emek ve sermaye arasındaki eşitsizlik son bulmalı, tüm ücretliler ürettikleri değerin karşılığını eşit ve adil bir şekilde almalıdır.
2. Çalışan yoksulluğunu önlemek için asgari ücret başta olmak üzere tüm ücretlilere insanca yaşayabilecekleri bir gelir güvencesi sağlanmalıdır.
3. Kamusal bir hak olan eğitim, sağlık, barınma gibi haklardan herkes eşit şekilde faydalanmalı, bu temel haklar nitelikli ve parasız biçimde sağlanmalıdır.
4. Vergide adalet sağlanmalı az kazananadan az çok kazananadan çok vergi alınmalıdır. Asgari ücret vergiden muaf tutulmalıdır. Vergi dilimleri hakkaniyetli bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.
5. Yoksulluk riski altında olan kadın, çocuk ve gençler için koruyucu düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
6. Sosyal yardımlar bireysel olarak değil, herkes için ulaşılabilir ve nitelikli bir hak olarak sağlanmalıdır.
7. Herkes için temel bir gelir güvencesi sağlanmalıdır.